

lamainak mély festésű orkeszterébe, melyben túlságosan sok az erőteljesen búgó idegen hang. Adyt nagyon szeretheti.

Egyébként a költői kifejezésnek elismerésreméltó készségével rendelkezik, s ott, hol nem áll annyira a műforma szuggesztíója alatt, vagy — hogy megint színházi vonatkozású szóval éljünk — ihlete testhez-állóbbnak tetszik, tud alkotni művészi hatású és értékes darabokat is (*Szállók, Feltámadunk*). Csanády tehetségének java pompázó, érces zenéjű stílusának nagy vonlakba lendülő retorikájában nyilatkozik meg, s ez olyan tulajdon, melyért valamikor Hugo Viktort a nagyok legnagyobbikának tartották. Az ő sajátja volt az, hogy egy-egy ékes pátosú versének méltóságos gesztusával legtöbbször olyasmittel szentesített, ami már nem volt új, csak épp a kihirdetést várta. Ma azonban a mágikus látomások mester-romantikusan már kevesen hisznek, s tőlünk sem vehetik rossz néven, ha Csanády kötetének hasonló irányban haladó művészetét nem tudjuk magunkévá tenni. Szavai sokszor szépek, nekihevíült lük-tetésük néha elhiteken ver a bőrünk alatt (*Delirium, Futunk*), de vég-eredményben mégis csak megmarad bennünk annak a távolságnak az érzése, mely a szavatalok robaja és a magáramaradt emlékezésnek lelkekhez érő csendje közé fekszik.

Manapság sokat beszélnek a „költő arcáról“. Bizunk benne, hogy Csanády tragikus redőbe vont fiatal arca engedni fog kényszerítettségéből, ő pedig majd megtalálja ihletének azokat a pillanatait, melyekben több joggal mondhatja el magáról: „Most szép lehet az arcom, csudaszép!“

Toth Béla.

A vörös uralom áldozatai Magyarországon. (Dr. Váry Albert könyve.) — E könyv szerzőjének, mint „a kommunisták által elcsapott budapesti ügyészség vezetőjének“ alkalmá volt hivatalos adatok alapján összeállítani művét, mely hamarosan második kiadását is megérte. Izgatón érdekesebb könyvet aligha forgathat az, aki a rémuralmat átszenvedte. Pedig, mint a szerző is mondja, a könyv nem egyéb „rövid, száraz adatok-

nál“. Úgyde ez adatok főbelövések, akasztások, vízbefulladások terrorkista módszerét mondják el, közül a haldoklók utolsó szavait, bátor, gyakran hősi önfeláldozásra valló magatartását, a terroristák cinizmusát, állati kegyetlenségeit, vad beszélgetéseit s mind ez adatok közé Váry Albert beilleszti a különböző ellenforradalmak hiteles történetét. A könyv így korpék — a legriasztóbb korpépek egyike —, mely ihletője lehet a legfantasztikusabb képzelő regényíróknak, tanulmánya a lélekbúvárnak s okulása a közönségnek. Mert „az emberek — mint Váry írja — hamar felejtnek“, jóllehet azt, „ami velünk a proletárdiktatura alatt történt, nem könnyű elfelejteni. Azt a szegyenfoltot, hogy ebben az országban a közhatalmat 133 napon át néhány sehonnai bitorolta, a magyar történetből kitörölni nem lehet. Ezeréves alkotmányunk és nemzeti önértetünk gyalázata ez, melyre nem lehet szegyenkezés nélkül gondolnunk. Nagyon mélyre kellett sülyednünk, hogy ez velünk megeshetett“. Váry összeállítása szerint a négy és fél hónapos rémuralom alatt 590 egyént gyilkoltak le nagyobbbrészt teljesen ártatlanul. Egymaga Szamuely Tibor száznál több ártatlan polgárt végeztetett ki. Ez a szám és névsor azonban — mondja tovább a szerző — nem teljes. „Hiányzanak az adatok azokról a területekről, amelyek időközben elszakítottak. Nincsenek benne azok sem, akik kétségbeesésükben öngyilkosok lettek, vagy a szervezett bántalmazás és fogvatartás folytán utóbb elhaltak, végre nem volt megállapítható azoknak a szerencsétleneknek száma sem, kiket egyes vörös parancsnokok a harc-téren a vörös hadsereg kebelében kivégeztettek, vagy akiket ellenforradalmi harcokban ellenforradalmárok öltek meg. Valószínűleg ezeknek száma is kitesz még pár százat.“

Váry Albert könyvének kegyetlen tartalmát a népbiztosok teljes névsora, vallásuk, életkoruk adatai egészítik ki. Ebből megtudjuk, hogy a 43 népbiztosból 10 volt keresztény. Hogy a megtorlás e gyilkos kor bűnöseivel szemben aránylag milyen mértéket tartott, arról is beszámol a szerző. „Míg Párizsban

1871-ben a kömmün két hónapos uralma után 17.000 embert lőttek agyon, ötvenezret tartóztattak le s ezekből 14.000 embert ítéltek el: nálunk a bűnvádi eljárás mintegy 70.000 ember ellen indult meg s mindössze 6000 embert ítéltek el. E hatezereből azonban 2000 ember kegyelmet kapott, háromezernél többet az oroszoknak kellett kiadnunk, a bírói ítéletek alapján kivégezettek száma alig haladja meg az ötvenet s ma már csak 400 kommunista elítélt ül letartóztatási intézeteinkben.

A könyvnek valóban „borzasztóan” érdekes tartalma után ismét Váry hazafias érzéstől lángoló s mégis higgadt előszavához térünk vissza, melyet a szerző e sorokkal végez: „Októberi fölfordulás nélkül nálunk nem lehetett volna kommunista uralom. A proletárdiktatúra föltételeit az 1918 okt. 31-i fölfordulás teremtette meg. Iszonyú felelősség terheli azokat, kik a magyar katona kezéből a fegyvert kivették. Aki a rendet fölborítja, számolni tartozik azzal, hogy a megindult áradatot föltartóztatni nem bírja. Másrészt kétségtelen, hogy a vörös uralom abban a formában, ahogy nálunk dühöngött, erőszakra és gyűlöletre nevelt munkástömegek nélkül nem lett volna megvalósítható. Pár száz kommunista a szervezett munkások százezreit nem terrorizálhatta. A munkásvezéreknek tehát szakítaniok kell az osztályharc, osztálygyűlölet, erőszak és forradalom jelszavaival. — Egy tanulságot a hatalom birtokosai is levonhatnak a történetekből: Több erélyt a hatalom gyakorlásában, több ellenállást a hatalom megtartásában s több megértést a munkáskérdésekkel szemben. Ezt a nemzet csak eréllyel és szeretettel lehet kormányozni.”

—rtm—

Budapest Régiségei. (Régészeti és történeti évkönyv. X. köt. Szerkeszti dr. Kuzsinszky Bálint. A székesfőváros kiadása, 1923. 216 old.) A magyar régészek és székesfővárosunk emlékeihez szeretettel ragaszkodók örömmel fogadhatják e kötetet. Az előző, IX. kötet megjelenésétől 17 év választja el. Oly nagy időköz ez, hogy méltán gondolhattunk ezen értékes folyóirat teljes megszűnésére. Szerkesztőjének, a magyar régészek

tiszteletreméltó vezetőjének fáradozása azonban minden akadályt leküzdött, s ma talán joggal remélhetjük, hogy az elejtett fonál ilyen sikeres fellevevése után a következő kötetre nem fogunk sokáig várakozni.

A jelen kötet négy értékes tanulmányt és egy hosszabb dolgozatot ölel fel.

A tanulmányok Aquincum emlékein keresztül a pannoniai római-ság kultúrájának megismeréséhez szolgáltatnak adatokat. Nem össze-foglalásokat tartalmaznak, hanem új megfigyeléseket és eredményeket állapítanak meg az utolsó évtizedek óbudai leleteinek tudományos feldolgozása alapján. Három tanulmány olyan sírleleteket ismertet, melyek egyrészt művészi becslései, ritkaságuknál, valamint a belőlük vonható történeti következtetések-nél fogva e dunamenti római városra vonatkozó ismereteinket újabb világitásba helyezik.

A római korból fennmaradt sírok leletei a tudományos vizsgálat számára semmivel sem kisebb értékűek a föld felett épült, monumentális emléknél. Ha megismerés szempontjából új dolgokat tartalmaznak, — a velük való hosszabb foglalkozás teljesen indokolt is. A magánélet nem egy, auktorok műveiből talán soha meg nem tudható oldaláról nyújthatnak felvilágosítást.

A római sírok külső kiállítása is elárulja, hogy mennyi közös kapcsolatot vallott a mindennapi élet az elhunytak birodalmával, a temetőikkel. A sírkamrák falfestményei és mozaikpadozatai, a sírkövek dekoratív díszei, a sarkophagok megmunkálása, az ólomból készült koporsók, nemkülönben a legegyszerűbb téglalapokból összeállított nyughelyek az itt virágzó római kultúra változó színvonaláról számolnak be. Ezen külső keret, mely az elhunyt emlékéét volt hivatva fenntartani és porait megőrizni, — mutatja elsősorban a régi rómainak szeretettől áthatott rajongását elhunyt hozzátartozójával szemben.

Az elhunytak mellé helyezett tárgyak, a mindennapi élet eszközei, az ékszerek, s a művészi értékű emlékdarabok pedig a régi kultúra elhangzott akkordjaként tűnnek fel. E tárgyak úgy követik nyomon a